

Bacaklı, Yılmaz (2021). Sultanmahmut Torayğırulı'nın Şiirlerinde Bir İtiraz Biçimi Olarak Karamsarlık-Ümit Diyalektiği, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2021/18, s. 1-14.

DOI: 10.46400/uygur.1007955

SULTANMAHMUT TORAYĞIRULI'NIN ŞİİRLERİNDE BİR İTİRAZ BİÇİMİ OLARAK KARAMSARLIK-ÜMİT DİYALEKTİĞİ

[Araştırma Makalesi / Research Article]

Yılmaz BACAKLI*

Geliş Tarihi: 11.10.2021

Kabul Tarihi: 10.11.2021

Öz

Edebiyat beslendiği toplumsal hayata kayıtsız kalmaz. O hayatın rengiyle boyanır, nefesiyle soluklanır. Özellikle şiir türü katmanlı dil yapısıyla hayatta olup bitenlere en kesin tepkiyi koyan edebi türlerden biridir. Dilin imkânlarını sonuna kadar kullanan şiir, insanın elindeki dünyanın kurulu yanlarını anlatırken, onun aradığı ideal dünyaya dair haberler de verir. Bu açıdan şiirde mevcudun kusurlarından doğan bir karamsarlık duygusu ile ideal dünyanın var olduğu inancına dönük ümidi birlikte görmek mümkündür.

Kazak edebiyatının XX. yüzyıl başında yetiştirdiği önemli şairlerinden biri olan Sultanmahmut Torayğırulı şiirlerinde mevcut ve ideali birlikte verir. Yaşadığı dönemde yüzleştiği adaletsizlik, eşitsizlik, eğitimsizlik, yoksulluk gibi gerçeklikleri yüksünmeden dile getiren şair bunu yaparken karamsar bir tablo çizer. Ancak gelecek yani ideal hayatla ilgili beklenti ve betimlemelerinde de oldukça ümitlidir. Torayğırulı, ümit ve karamsarlık kavramlarının diyalektiğinden ortaya çıkan gerilimin okurunu doğru seçimler yapmaya sevk edeceğine inanır. Mevcut gerçekliği anlatırken çizdiği karamsar tablo onun toplumsal hayattaki kusurlu yanlara yönelttiği kuvvetli bir itiraz olarak da görülebilir. Nitekim şiir gür sesiyle itiraz için kullanılabilecek en iyi araçlardan biridir. Buna karşılık gelecekteki ideal dünyayı tasvir ederken ortaya koyduğu ümitli tablo da onun okuruna her şeyi düzeltmek için sunduğu bir tekliftir.

Torayğırulı, karamsarlık ve ümit kavramlarını kullanarak Kazak halkının hem dış kaynaklı hem de kendi ihmallerinden doğan sorunların çözümü için çareler arar. Sömürüye, cehalete, adaletsizliğe, yoksulluğun bir kader gibi algılanışına şiirlerindeki karamsarlıkla itiraz eder. Bu sorunların her anlamda ortadan kaldırılmasının nasıl mümkün olabileceğini ise şiirlerinde yer verdiği ümit duygusuyla ortaya koymaya çalışır. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar şairin manzumeleri dışında kalan şiirlerinin içerik incelemesi yapılarak elde edilmiştir. Manzumeler kendi içerisinde bir olay örgüsüne sahip olduklarından her ne kadar diyalektik tekniğe uygun kısımları olsa da çalışmanın alanı dışında bırakılmış ve ümit-karamsarlık kavramlarının dolaylı ya da doğrudan işlendiği genel şiirler çalışmanın kapsamı içerisine alınmıştır.

Bu çalışma; Türk dilinin lehçelerinden Kazak Türkçesi ile kaleme alınan Sultanmahmut Torayğırulı şiirlerinden hareketle XIX. yüzyıl başında Kazak coğrafyasındaki duygu, düşünce ve hayat biçimini anlamayı amaçlamaktadır. Çalışma bugün için tarih ve hayat pratiği konusunda parçalı bir görünüm arz eden Türk coğrafyasının bu hayati konulardaki ortaklıklarını bulmaya katkı sağlaması açısından önemlidir. Çalışma şairin yaşadığı toplumun umumi efkârını yansıttığı genel kabulünden hareketle ümit ve karamsarlık kavramları üzerinden dönemin hayat ve düşünme pratiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Çalışmada yöntem olarak şiirlerin yapısı üzerinde durulmadan doğrudan içerik incelemesi yapılmıştır. Başlıkta yer verilen "diyalektik" kavramı bu çalışmanın kullandığı bir yöntem değildir. Diyalektik şairin şiirlerinde yerleşik kabullere itirazını ortaya koymaya çalıştığı bir kavram olarak sonuçları bakımından değerlendirilmiştir.

* Öğr. Gör., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, e-posta: yilmazbacakli@yaani.com
Orcid: 0000-0001-6128-5482

Anahtar Kelimeler: Kazak Edebiyatı, Şiir, Sultanmahmut Torayğırulı, Ümit, Karamsarlık.

THE DIALECTIC OF PESSIMISM-HOPE AS A FORM OF OBJECTION IN THE POEMS SULTANMAHMUT TORAYGIRULI

Abstract

Literature cannot remain indifferent to the social life it relies on. It is painted with the colour of life; it breathes with the same air. In particular, the genre of poetry is one of the literary genres that has the clearest response to what is happening in life with its layered language structure. The poem, which uses the possibilities of language to its limits, talks about the established sides of the world in the hands of a person, and gives news about the ideal world that he looks for. From this point of view, it is possible to see a sense of pessimism born of the flaws of the presence in the poem and a hope for the belief that an ideal world exists.

Sultanmahmut Torayğırulı, one of the important poets of Kazakh literature, who was brought up at the beginning of the twentieth century, gives the present case and the expected ideal in his poems together. The poet, who expresses the realities such as injustice, inequality, lack of education, poverty that he faced during his life, paints a pessimistic picture in doing so. But he is also very promising in the future, in its expectations and descriptions of the ideal life. Torayğırulı believes that the tension arising from the dialectics of the concepts of hope and pessimism will lead the reader to make the right choices. The pessimistic picture that he draws when describing the current reality can also be seen as a strong appeal that he puts aside with a flaw in social life. Indeed, poetry is one of the best tools that can be used in objection. In turn, the hopeful picture that he reveals when depicting the ideal future world is also an agreement that he offers his reader to fix everything.

Torayğırulı uses the concepts of pessimism and hope to look for solutions to the problems of the Kazakh people arising both from external sources and from their own negligence. He objects to exploitation, ignorance, injustice, the perception of poverty as a fate with pessimism in his poems. He tries to show how it is possible to eliminate these problems in every way with a sense of hope contained in his poems. The results obtained in this study were obtained by examining the content of the poet's poems, which are excluded from his poems. Although the poems have parts suitable for dialectical technique as they cover a narrative, they are left out of the scope of the study, and general poems in which the concepts of hope and pessimism are dealt with indirectly or directly are included in the scope of the study.

Based on the poems by Sultanmahmut Torayğırulı, written in Kazakh, a dialect of the Turkish language, this study aims to comprehend the emotions, thoughts and lifestyle in Kazakh geography at the beginning of the nineteenth century. The study is important in terms of contributing to ascertaining the commonalities in these vital issues of Turkish geography, which currently appears scattered with regard to history and life practice. With reference to the conventional wisdom that the poet reflects the general opinion of the society he lives in, the study endeavors to reveal the life and thinking practice of the period by means of the concepts of hope and pessimism. As a method in the study, content analysis is made directly without elaborating on the structure of the poems. The concept of "dialectic" seen in the title is not a method used in the study. Dialectic is evaluated in terms of its results as a concept in which the poet strives to present his objection to the established assumptions in his poems.

Keywords: Kazakh Literature, Poetry, Sultanmahmut Torayğırulı, Hope, Pessimism.

Giriş

Edebiyatı milletlerin en asil hazinelerini içine alan manevî bir varlık sahası olarak değerlendiren Reşit Rahmeti Arat, şiir türünü de edebiyatın istisnai bir bölümü olarak

düşünür. Ona göre şiir; düşüncenin vasıtası olan dilin dışında, duygu ve ahenk ile kurulmaktadır (2007: 8). Edebiyatı toplumsal hayatın bir parçası olarak düşünen bu bakış bireysel hayata indirgenildiğinde ise bu sanatın bireye ait en önemli hazineleri içine alan manevi bir saha olduğu değerlendirilmesini yapmak mümkündür. Bu sahanın en mühim işleme araçları ise dil kadar ve belki ondan daha fazla duygu ve ahenktir. Bu nedenle edebiyat ve özellikle şiir gerek toplum gerek fert olarak insana dair her şeyi bünyesinde bulunduran kıymetli bir sanattır.

Şiirin işlevi konusunda çok farklı değerlendirmeler olduğu bilinmektedir. Esasen şiir gibi varlığı epey girift bir sanat için tek bir işlev belirlemek de mümkün değildir. Fakat şiirin var oluş sebeplerinden birinin hayatın akışına itiraz etme ihtiyacı olduğu söylenebilir. Zira şiir, diğer tüm iletişim türlerinden farklı ve dolaylı bir iletişim biçimidir. Şiir; okuruna ulaşmak için sıradan, gündelik hayatın kullandığı dilden çok farklı bir dil kullanır. Bu dil bir zaruret ortaya çıkmadığı sürece varlığına ihtiyaç duyulmayacak bir üst dildir. Yani şiir, dolaysız iletişimin pürüzlerinden doğar (Kundakçı ve Bacaklı, 2019: 2231). Bu bakımdan şiir, insana yine insanın kendisi hakkında içeriden ve en girift bilgileri verebilir. Zira şiir; insanların dışından yalın, tarafsız, donuk bir söz olmanın ötesinde onlara insanlıklarını iliklerine kadar hissettirecek kadar insana ait bir sestir. Bu beşeri sesle şiir; her türlü olumsuzluğa rağmen insanda savunulmaya değer bir şeylerin olduğuna samimi olarak inandığı için hayatiyeti korumak adına varlık sahasına çıkar (Özel, 2016: 18-38).

Şiir; dilin, duygunun ve nihayet ahengin işlediği manevi bir varlık sahası olmasına karşılık edilgen değildir. Bir düşünme biçimi ve sanat formu olarak şiir; hem şairinin hem de okurunun şuurunu uyandırmayı, onun bilincini yeniden kurmayı hedefler. Böylelikle insan hem kendi hayatına hem de dışında akıp giden hayata müdahale edebilme yeteneği kazanır (Özdenören, 2017: 42). Bu bakımdan şiir şairinin elinde bilmenin, görmenin, hissetmenin ve anlamının aracına dönüşür. Dönüşmek zorundadır çünkü müdahil olabilmek yani itiraz edebilmek ancak bu şekilde mümkün olabilir. Şiir, olup bitenleri kavrama ve bunlara tepki verme yeteneğini yitirmiş insanlarla iletişim kurma aracıdır. Şair, insanların görmek ve anlamaktan uzak olduğu şeyleri göstermek adına sesini yükseltir (Wellek ve Warren, 2019: 41). Bu anlamda şiirin sesi gürdür. Gür sesiyle uyarma, alıkoyma, yönlendirme, hatırlatma gibi eylemlerin tamamını hedefleyen şiir; mevcuda itiraz etme ihtiyacının tabii bir sonucudur.

İtiraz, bugün için daha çok hukuki bir kavram olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık itiraz kavramının davranış etiği ve sosyal sorumluluk bağlamında da değerlendirilmesi mümkündür. “*Bir fikri, hükmü veya durumu kabul etmeme, karşı çıkma, karşı durma*” (Doğan, 2014: 890) şeklinde tanımlanan itiraz kavramı esasen yerleşik düşünme, anlama ve yaşama biçimlerine karşı bir meydan okumayı da içermektedir. Bu yönüyle itiraz kavramını kaba bir yok saymadan çok, sorunlu olduğu düşünülen mevcut hale karşı yeni bir teklifle ya da farklı bir yaklaşımla ortaya çıkmak olduğu şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Bir çeşit isyan da sayılabilecek itiraz eylemi, esasında idealin peşinden koşanların tabiatın ortaya koyduğu sisteme karşı kendi iradesini ortaya koyması demektir. Bu bakımdan tabiatın şekillendirdiği sisteme bir başkaldırı varsa da irade bütünüyle sistemsizliği, anarşiyi, yokluğu amaçlamaz. Tam aksine merhamet esaslı bu irade, itirazıyla yaratılışa mütenasip bir sistemi inşa etmeye yönelmiştir (Topçu, 2016: 228-229). Şiir, itiraz kavramının bu anlamda ihtiyaç duyabileceği en iyi imkânları sunması bakımından oldukça önemlidir.

Şiirin hayatın akışına itiraz edebilmek için kullandığı en temel yöntemlerden biri diyalektik kaynaklı gerilimdir. İnsanın geçmiş, an ve gelecek arasında sevmek, nefret etmek; kalmak, gitmek; mutlu olmak, kederlenmek; ümitlenmek, karamsar olmak çeşidi duygu durumlarının geriliminde terbiye edilmesi şiirin işidir. Şiir, her ne kadar insanı birbirine zıt

iki duygu durumu arasındaki gerilime maruz bıraksa da hedefi bu duygu durumlarından olumlu olanının kabul görmesini sağlamaktır. Zira şairlerin dolayısıyla şiirin görevi toplulukları depresyona, düşmanlığa, melankoliye ya da karamsarlığa sevk etmek değildir. Şairler; etkilerine aldıkları toplulukları dış dünyaya, bu dünyanın çok ötesindeki muhayyel ufuklara yönlendirmeyi amaçlar. Onların aradığı bir tazelenme, yenilenme ve diriliştir (Karakoç, 1997: 40).

Diyalektik kavramı Yunanca *dialektike tekhnē* kelimesinden türetilir. Bu kavramın Yunancadaki anlamı tartışma sanatıdır (Cevizci, 1999: 244). Diyalektik sanatı o dönemde yaygın olarak kullanılan retorik yani tartışmanın olmadığı, mutlak bir inandırma ve ikna etme amacına dönük olarak kullanılan belagat sanatına karşılık ortaya çıkar. Bu sanatın esası çoğu zaman sorular yoluyla gerçekleştirilen bir akıl yürütmenin sonunda doğruya ulaşmaktır. Akıl yürütme süreci boyunca hayatın tabiatında var olan çelişik durumlar, karşıt kavramlar tek tek sorgulanır. Diyalektik yöntem tartışmacı yöntemdir. Diyalektik süreç boyunca tartışmacılar karşısındaki kişi ya da kişilerin sözlerindeki kusurlu tarafları göstermek ve onların sözlerini çürütmek için ustaca bir dikkatle çaba gösterir (Timuçin, 2004: 148).

Diyalektik tartışma sürecine konu olan çelişik durumların, karşıt kavramların varlığının peşin olarak olumsuz bir durum olduğunu söylemek doğru değildir. Bu tür kavramların diyalektik süreç içinde tartışılarak gösterilmesi ve çürütülmesi bireysel ya da toplumsal anlamda daha ileri bir noktaya gelmek için önemlidir (Akarsu, 1975: 72). Zihinsel anlamda yorucu olmakla beraber diyalektik süreç sorunlu alanlardan yaratıcı bir güçle kurtulmak için kullanılabilir en ideal yöntemlerden biridir.

Sultanmahmut Torayğırılı özellikle manzumelerinde diyalektik yöntemi yaygın olarak kullanır. Onun 1918 tarihli *Таныстырыу/Tanıtma* başlıklı manzumesinde sıradan bir Kazak insanı ile eğitilmiş Bir Kazak insanının belirli konularda karşılıklı konuştuklarını görmek mümkündür. Yine 1919 tarihli *Айтмыс/Atışma* başlıklı manzumesinde de bozkırda gelenekli hayatın yetiştirdiği bir şairle şehir ortamında yetişen bir şairin tartışması verilir. Ayrıca Torayğırılı'nın şiirlerinde diyalektik süreci hatırlatacak yoğunlukta soru cümlesi görmek de mümkündür.

Bu çalışmada amaçlanan diyalektik tekniğin şair tarafından ne şekilde kullanıldığını incelemek değildir. Çalışmanın amacı tartışma yaratmaya uygun çelişik kavramların bu diyalektik akıl yürütme sürecinde ortaya çıkan gerilimi hatırlatacak bir mahiyet kazanıp kazanmadığını anlamaktır. Yine bu gerilimli sürecin şair tarafından nasıl yönetildiği ve özellikle ümit ve karamsarlık kavramlarından hangisinin gösterilmek istendiğini görebilmektir. Bu anlamda kendi içerisinde bir olay örgüsüne sahip olan manzumeler her ne kadar diyalektik tekniğe uygun olsalar da çalışmanın alanı dışında bırakılmış ve ümit-karamsarlık kavramlarının dolaylı ya da doğrudan işlendiği şiirler çalışmanın kapsamı içerisine alınmıştır. Çalışmada ümit-karamsarlık merkezli olarak incelenen şiirler, şairin ruh dünyasındaki değişimleri zamanın akışına paralel olarak göstermesi amacıyla mümkün olduğu kadar kronolojiye bağlı olarak verilmiştir.

Genel Hatlarıyla Sultanmahmut Torayğırılı'nın Şiir Anlayışı

Kazak edebiyatının modern dönemi olarak kabul edilen XX. yüzyılın başında eser veren şairlerden Sultanmahmut Torayğırılı, toplumsal duyarlılığı yüksek bir şairdir. 1893 yılında Kazakistan'ın Kökşetav bölgesindeki Qızıl Tuv ilçesinde dünyaya gelen şair, küçük yaşta annesini kaybeder (Kencebaev, 2002: 9). Torayğırılı'nın eğitim hayatı yaklaşık 9 yaşında başlar. Kendisi de şair olan ve bölgenin yeni eğitim modeli Cedit usulünde yetişen Mukan Maşanulı Molla'nın yönlendirmesiyle yaklaşık 13 yaşında şiire başlar. Torayğırılı, Mukan Molla'dan hem geçmiş dönem şiir geleneğini hem de zamanın şiir anlayışını öğrenir (Kencebaev, 1957: 10).

Sultanmahmut Torayğırulı'nın düşünce ve sanat dünyasını da şekillendiren Cedit usulü eğitim sistemi, Türk dünyasının eğitim alanında geliştirilen ilk ortak reform hareketidir. Hareketin kurucusu olarak kabul edilen İsmail Gaspıralı'nın amacı Türk dünyasında dil, fikir ve işte birliği sağlayacak etkili bir eğitim sistemi inşa etmektir. 1883 yılında çıkarmaya başladığı *Tercüman* gazetesi ile Cedit usulünü tanıtmayı hedefleyen Gaspıralı, bu usulde eğitim veren ilkokulu da 1884 yılında Bahçesaray'da açar. Yine Bahçesaray'da Cedit usulünde okutulacak kitapları basan Gaspıralı, Türk dünyasının her bölgesinden gelen gençleri de bu usulde eğitim vermeleri için yetiştirecek kurslarda açar (Ergün ve Çiftçi, 2006: 5).

Türk dünyasının tamamında etkili olan Cedit usulü eğitim sistemi, Kazak eğitim hayatına da tesir eder. Sultanmahmut Torayğırulı ile birlikte Cüsipbek Aymavitulı, Mağcan Cumabayulı gibi pek çok Kazak aydınını ve sanat adamını yetiştiren genç mollalar Gaspıralı'nın yetiştirdiği öğretmenlerdir. Başta Ahmet Baytursunulı olmak üzere bu eğitim sisteminde yetişen genç aydınlar kitapları ve yazıları ile Cedit usulüne destek verir. Bu eğitim sistemi, Torayğırulı'nın eserlerinde ağırlıklı olarak işlediği cahillik problemi ile birlikte Rusların asimile etme ve Hristiyanlaştırma böylece zahmetsizce Kazakları sömürme stratejisine karşı bir direniş hareketidir. Bu yönüyle Cedit usulü sadece bir eğitim hareketi olmanın ötesinde hem toplumsal hem de siyasal aydınlanmanın önünü açar (Bozımbaykızı Saigy, 2015: 190).

Torayğırulı, bu dönemin düşünce ve sanat anlayışını derinden etkileyen Abay Kunanbayulı'nın çizgisinde bir şiir anlayışına sahiptir. Kunanbayulı için ise şiir sözün sultanı, mücevheridir. Şairlik için bilginin şart olduğunu düşünen Abay Kunanbayulı; kaba ve cahil kimselerin şair sıfatıyla yabancı kelimeler kullanarak sözü bulandırdığına inanır (Kunanbayev, 2014: 98). Torayğırulı, 1916 tarihli *Асыл Сөз / Asıl Söz* başlıklı şiirinde Kunanbayulı'nın şiir anlayışını destekleyen açık ifadeler kullanır.

<i>Асыл сөзді іздесең,</i>	Asıl söz ararsan,
<i>Абайды оқы ерінбе.</i>	Abay'ı oku üşenme.
<i>Адамдықты көздесең,</i>	İnsanlığı hedeflediysen,
<i>Жат тоқып ал көңілге.</i>	Ezberleyip iyi kavra ¹ (Torayğırulı, 2002: 157).

Torayğırulı'nın Abay Kunanbayulı'na ait şiirler hakkındaki değerlendirmesinden hareketle, şiirin hedefinin insanlık erdemlerini iyice kavratmak olduğunu anlamak mümkündür. Nitekim kısa ömrü boyunca Torayğırulı, halkının yolunu aydınlatmak için büyük çaba sarf eder. Onun şiir anlayışını her bakımdan özetleyen eseri *Шәкірт Ойы / Öğrenci Düşüncesi* 1917 tarihini taşır. Bu eseri yazdığı tarihte 24 yaşında olmasına rağmen öğrenmeye karşı bitmez tükenmez hevesi sebebiyle kendisinden yeni yetme bir *çırak* yahut yolun başında bir *öğrenci* gibi söz eder. Bu eseri yazdıktan yaklaşık üç yıl sonra 1920'de hayatını kaybeden şair, o tarihlerde hem ağır bir hastalıkla uğraşmakta hem de maddi ve manevi bakımdan ciddi yoksunluklar çekmektedir. Bütün bunlara rağmen zihni berrak, gayreti en üst noktadadır.

<i>Қараңғы қазақ көгіне,</i>	Karanlık Kazak göğüne,
<i>Өрмелеп шығып, күн болам!</i>	Tırmanıp çıkarak güneş olacağım!
<i>Қараңғылықтың көгіне,</i>	Karanlığın göğüne,
<i>Күн болмағанда, кім болам?</i>	Güneş olmazsam, kim olacağım?
<i>Мұздаған елдің жүрегін,</i>	Buzlanan ülkenin yüreğini,

¹ Bu çalışmada kullanılan şiirlerin Kazakçadan aktarımı tarafımdan yapılmıştır.

Жылытуға мен кіпермін.

Isıtmaya ben girerim (Torayğırulı, 2003: 15).

Bu şiirden de anlaşılacağı üzere Torayğırulı'nın tüm gayreti döneminde ortaya çıkan her türlü soruna milleti adına itiraz etmek ve düzeltilmesini sağlamak içindir. Çalışmada üzerinde durulacak olan ümit ve karamsarlık diyalektiğinden doğan gerilim de şairin bu temel hedef için kullandığı bir yöntemdir.

Sultanmahmut Torayğırulı'nın Şiirlerinde Bir İtiraz Biçimi Olarak Ümit-Karamsarlık Diyalektiği

Bir şiiri kıymetli kılan en temel nitelik benzersiz oluşudur. Şiir; hem diğer şiirlerle hem de hayatın irili ufaklı tüm unsurlarıyla kıyas edilemeyecek kadar özgün, biricik olmalıdır. Buna karşılık şair şiiriyle; yaşanmış, yaşanıyor ve yaşanacak olan tüm duygulara ortak olabilecek bir ifade kudretine de sahiptir. Bu anlamda bir şair şiirlerinde tüm tekilliğine rağmen insanın evrensel hususiyetlerini yakalayarak bunları anlatabilecek başarıyı da göstermelidir (Umran, 2004: 56). Torayğırulı, yazdığı şiirlerle bu başarıyı yakalamış bir şairdir.

Torayğırulı aksiyoner bir şairdir. Şiirlerinde insan için asla eskimeyen sorunlara karşı inisiyatif alan bir tavır dikkati çeker. Bu sorunların varlığını sıradanlaştırmaktan ve kabullenmekten uzak durur. Bu nedenle en başından en sonuna kadar tüm şiirlerinde yerleşik düşünce, hüküm yahut durumların neticesinde ortaya çıkan cehalet, eşitsizlik, fakirlik, her anlamda insan sömürüsü gibi sorunlara itiraz eder. Şair *karanlık* olarak adlandırdığı ve insan için bilinmezlikler, riskler, telafisi zor tehlikeler barındıran bu sorunlu alanlara karşı kendisini bir aydınlık gibi hazırlar (Kiyraev, 1993: 13-14). Her türlü bilinmezliğin, riskin ve tehlikenin endişesini, acısını hatta korkusunu bizzat yaşayan Torayğırulı, şiirlerinde okuruna korunaklı ve konforlu bir alandan seslenmez. Zira ıstırapı çekmeden onu tanımak ve anlatmak imkânsızdır. Hatta bu ıstırapı başkaları adına çekmeyi bir ölçüde sevmek de gerekmektedir (Topçu, 2011: 61). Böylelikle şair gördüklerinin etkisiyle karamsar olsa da yokluğun özlemine çeken kötümserlere benzemez. Bu nedenle söyledikleri oldukça dikkat çekici ve etkilidir.

Sultanmahmut Torayğırulı'nın şiire başlaması yine kendi anlatımına göre ümidin etkisiyledir. Şair, kendisi de bir şair olan hocası Molla Mukan sayesinde şiir sanatını tanır ve ondan yüz çevirmemeye söz verir. Torayğırulı kısa hayatı bir düşman gibi görüp onunla âdeta savaşa tutuşan cahiller gibi davranmak yerine hayatla barışık bir şekilde eski anlayışından da farklı olarak ilim tahsili ile birlikte şiirle uğraşmaya karar verir. Torayğırulı'nın şairlik serüvenini *Секілді Өмір Қысқа, Жарты Тұтам/Ярым Тутам Кадар Кіса Өмір* başlıklı ve 1907 tarihli ilk şiirinde neredeyse tüm detayları ile görmek mümkündür.

Қаламды шын беріліп, алдым берік,

Kalemi gönülden, sıkıca aldım,

Әлде қандай бір күшке көңіл сеніп,

Belirsiz bir güce gönül inanıp

Бұрын жалғыз оқу еді іздегенім,

Eskiden yalnız eğitim idi aradığım,

Енді оған өлең жазу болсын серік.

Şimdi ona şiir yazmak olsun yoldaş
(Torayğırulı, 2002: 22).

Bu şiirden anlaşıldığı kadarıyla şairlik, Torayğırulı'nın gönülden tercih ettiği bir uğraştır. Daha en başında cahillerin dünyaya bakışına itiraz ettiğini ima eder bir şekilde şiir yazmaya karar veren şairin bu sanatı tercih edişi ümidinden ve aktif tutumundan bağımsız düşünülemez.

Torayğırulı'nın karamsarlığa düştüğü ve şiirinin sesini bir itiraz biçiminde yükselttiği ilk dönem 1909'dur. Henüz 16-17 yaşında olan şair, bu dönemde okuldan arkadaşı

Haliyolla'nın nişanlandığı Molla kızından zengin oğlu Cakıp yüzünden ayrılmak zorunda kalışını anlamlandıramaz. Bu yıl yazdığı *Жан Қайда Әділетті Іздейтұғын/İnsan Nerede Adaleti Arayan* başlıklı şiirinde toplumsal hayattaki adaletsizliğe en somut şekliyle şahit olmanın derin acısını yaşar.

<i>Жан қайда әділетті іздейтұғын,</i>	Ruh nerede adaleti arayacak,
<i>Адамшылық атақты көздейтұғын.</i>	İnsanlık şöhretini hedefleyecek.
<i>Тірлік пен өлген күнді бірдей ойлап,</i>	Hayat ile ölümü birlikte düşünerek,
<i>Екі жайдан күдерді үзбейтұғын.</i>	İki taraftan umudu kesmeyecek.
<i>Арамға азғырғанды сезбейтұғын,</i>	Kötülüğe çağıranı önemsemeyecek,
<i>Арам ойдың қиялын кезбейтұғын.</i>	Kötü düşüncenin hayalinde gezmeyecek.
<i>Көріне шайтан келіп азғырса да,</i>	Kabrine şeytan gelip azdırsa da
<i>Адамдық, ар иманнан безбейтұғын.</i>	İnsanlık, şeref ve imandan vazgeçmeyecek.
<i>Нашарды, момындарды езбейтұғын.</i>	Zavallıları, sessizleri ezmeyecek.
<i>Арамдық теңізінде жүзбейтұғын.</i>	Kötülüğün denizinde yüzmeyecek.
<i>Айтылған уағаданы берік ұстап,</i>	Söylenen vaadine sadık kalıp
<i>Айныма, мылжың сөзді езбейтұғын.</i>	Сайма, geveze sözü ezmeyecek
	(Torayğırov, 2002: 30).

Şair tanığı olduğu adaletsiz tutum sebebiyle toplumun genelinde gördüğü ve artık yerleşik bir davranış kalıbı hâlini alan olumsuzlukları sayar döker. Okurunu ortak ettiği ve bir tür sorgulama ya da muhasebe halini andıran şiiriyle yaşanan olumsuzluklar konusunda bir farkındalık yaratmak ister. Yine 1909 tarihini taşıyan *Бір Адам Көп Жасады Жер Бемінде/Bir İnsan Uzun Yaşadı Yeryüzünde* adlı şiirinde de yerleşik toplumsal anlayışı ironik bir biçimde hedef alır. Molla olarak yetişmek üzere dini bir eğitim sürecinde bulunan Torayğırulı, bu şiirinde türlü zalimlikler eden insanlara karşı yanlış bir din ve tevekkül anlayışı ile rıza gösteren mazlumların hali konusundaki yaklaşımı oldukça manidardır. Tüm ömrünü başkalarının emeğini çalarak, onlara karşı türlü zulümler ederek geçiren birinin yaşarken olduğu kadar hesap vermekten korktuğu öte dünyada da bir hesaba çekilmeme ihtimalini sorgulayan şair, dünyadaki kötülerin cezalarının öte dünyaya ertelenmesine itiraz eder. Ona göre zulme uğrayan mezardaki sorgu meleklerini beklemeksizin uğradığı zulme başkaldırmalı ve hesabını o zalim yaşarken dünyada sormalıdır.

<i>Сонымен әлденеше жылдар өтті,</i>	Böylelikle bir hayli yıllar geçti,
<i>Тән шіріп, топырақ боп, тозып бітті.</i>	Teni çürüyüp toprak oldu, toz olup bitti.
<i>Шыбын жан айналсоқтап, сасық көрде,</i>	Ruhu dönüp dolaşıp, kokmuş mezarda,
<i>«Періште келеді» деп, боққа күтті.</i>	“Melek gelecek” diye, boşuna bekledi.
<i>Ал енді молда қайда, сөзі қайда,</i>	Hani şimdi molla nerede, sözü nerede,
<i>Беретін ұрмақ, дозақ анау жайда?</i>	Verecek cennet, cehennem hangi yanda?
<i>Білмеймін анығын да, танығын да</i>	Bilmiyorum açığını da, gizlisini de

Бас қатты шешемін деп, жоқты ойда. Baş ağrıdı çözeyim diye gelmeyeni akla
(Torayğırov, 2002: 34).

Torayğırulı'nı karamsarlığa sevk eden en temel sorun toplumsal adaletin bulunmayışıdır. Adaletin sorunlu oluşunun toplum için ağır sonuçları olmaktadır. Bu sonuçlardan en yaygın ve ağır olanı da yoksulluktur. Kendisi de ciddi yoksunluklar yaşayan şair, yoksulluğun kuşaklar için bir kader olduğu ve olmaya da devam edeceği düşüncesiyle kaygılı ve karamsardır. Torayğırulı'nın sorunu kişileştirerek ele aldığı 1910 tarihli *Кедейлік/Үкsulluk* adlı şiirinde karamsarlık ve ümit duygusu arasındaki gerilim ideal bir dengede verilir. Şair yoksulluktan şikâyet etse de hatta onun hiç yok olmayacak bir karakterde olduğunu söylese de imkânsız başarmanın mutlaka bir yolunun olduğunu da okuruna ümitle hatırlatır.

Қинайтын жан алғыштай жанды сенсің, Can alacak gibi canı zorlayacak sensin,
Түсі суық жыланмен бірдей теңсің. Rengi soğuk yılanla aynısın.
Маған салса кедейлік аты өшкірді, Bana kalsa adı yok olası fakirlik,
Дер едім, тұрмастай ғып жерге көмсін. Der idim, kalkamasın, yere gömülsün.

Бірақ, сен өлмейсің ғой, жаның берік, Fakat sen ölmezsin ki canın sağlam,
Құтқарсаң бар әлемді шыны өліп. Kurtarsan tüm dünyayı gerçekten ölüp.
Өлмесең де өлтірем өсе келе, Ölmesen de öldüreğim büyüyerek,
Жүрмеспін жолдас болып саған еріп. Yürümем sana yoldaş olup peşinden.

Талайды осы күні-ақ жүрмін көріп, Nicelerini bu günlerde görüyorum,
Жалқауды қақпалайсың аттай мініп. Tembeli durdurursun at gibi binip.
Талаптының маңына жоламайсың, Azimlinin yanına yaklaşımazsın,
Талаптанып қууға өзімде ерік. Gayretlenip kovmaya kendimde irade
(Torayğırov, 2002: 38).

Sultanmahmut Torayğırulı mevcut durum için karamsar olmakla birlikte gelecek için ümitlidir. Şiirlerinde iç acıtan problemlerli manzaralar geleceğin mimarı olacak gençleri harekete geçirmek içindir. O karamsar olmakla beraber kötümser değildir. Nitekim karamsar dizelerle okurlarına seslendiği dizelerle yakın zamanlarda kaleme alınmış başka şiirlerinde oldukça ümitlidir.

Şairin 1912 tarihli *Талиптарға/Öğrencilere* başlıklı şiirinde gerçekçi bir biçimde ortaya koyduğu karamsar tabloyu ortadan kaldıracak kitleye seslenir. Kendisi de o tarihte ilim derdine düşmüş bir öğrenci olan Torayğırulı, komşu ülkelerin gelişmesinin sebebi olarak gördüğü eğitilmiş gençleri kendi gençlerine örnek olarak gösterir. Onların gayretinin insanların gerçeği görmesini sağlayacağını ve ülkede birliğin, beraberliğin, yoksulluğu ortadan kaldıracak adalet ve eşitliğin kazanılacağını düşünür.

Миллеттің кел майданға, талиптары, Milletin gelin meydanına, öğrencileri,
Дерті бар, дәрмені жоқ, ғарыптары! Derdi var, dermanı yok, garipleri!
Оқыған жастарының арқасында, Okuyan gençlerinin sayesinde,
Көз ашты көрші жұрттың халықтары. Göz açtı komşu yurdun halkları.

<i>Көрдiң бе миллетiңдi ұйқы басқан?</i>	Gördün mü milletini uyku basmış?
<i>Тебiренбей жер қозғалып, жарылса аспан.</i>	Sallanmaz yer silkinip, yarılsa âsüman.
<i>Ойлайық бәрiмiз де миллет қамын,</i>	Düşünelim hepimiz de millet halini,
<i>Бiрiгiп, ынтымақтан еш қалмастан.</i>	Birleşip birlikten yoksun kalmadan.
<i>Миллетке бек зор үмiт – шәкiрт халқы,</i>	Millete çok güçlü ümit-öğrenci halkı (Torayğırov, 2002: 53).

Torayğırulı'nın karamsarlık ve ümit diyalektiğinden hareketle bir duyarlılık oluşturmaya çalıştığı yıllar Kazak halkı için oldukça sıkıntılı zamanlardır. Çarlık Rusya'sının hem kendi yerli tebaası hem de sömürmekte olduğu Türk toplulukları arasında tüm itibarını kaybettiği bu yıllarda emek sömürüsü adeta bir kangren halini almıştır. Diğer tüm Türkistan halkları gibi Kazak Türkleri de Ruslar tarafından icat edilmiş seçkin sınıf ve sömürü düzenine hizmet eden eğitimciler tarafından kuşatılmış durumdadır. Bu nedenle şairin ümitle bağlı olduğu eğitilmiş gençlik, bu sömürü kuşatmasına karşı bir dip dalga oluşturan yeni eğitim usulü *cedit sistemi*yle eğitilen gençlerdir (Kapağan, 2015: 257). Yine 1912 tarihli *Анау-Мынау/Şu Bu* başlıklı şiirinde bu düşüncesini açıkça ifade eder.

<i>Анау жерде жадиттер,</i>	Şu yerde Ceditçiler,
<i>Одан бiздер үмiткер,</i>	Ondan bizler ümitliyiz,
<i>Олардан тәлiм алмасаң,</i>	Onlardan eğitim almazsan,
<i>Көрген күнiң болар тар.</i>	Göreceğın günün olur dar (Torayğırov, 2002: 60).

Sultanmahmut Torayğırulı'nın şiirlerinde ümit ve karamsarlık duygusu neredeyse iç içe geçmiş bir halde verilir. Şair 1912 yılı içerisinde bir yandan ümit duygusunu tazelerken diğer yandan da kimsenin temelsiz bir romantizme kapılmasına izin vermek istemez. Okurunu bu iki kavramın gerilimi ile tüm tehdit ve tehlikelere hazırlar. Bu bakımdan Torayğırulı, oldukça gerçekçi bir tavır sergiler.

Olup bitenler kadar olup bitmesi kuvvetle muhtemel kötü olaylara da işaret ettiği 1912 tarihli *Түсiмде Көрген Бiр Аяныш Хал/Рüyamда Göрдüğüm Бiр Аcıklı Hâl* başlıklı şiiri dikkat çekicidir. Şair kendisini de aradan çıkardığı sadık bir rüyayı anlatır gibi halkın içerisinde bulunduğu sıkıntılı durumu rüyalara has semboller üzerinden sezdirir. Şairin şiirin hikâyesi için seçtiği rüya motifi, karamsarlık-ümit diyalektiğini verebilecek en iyi tekniklerden biridir. Zira anlatılan kötü olaylar bir rüyada görülmüş, dolayısıyla henüz gerçekten olmamıştır. Bu sebeple ümitli olmak için çok kuvvetli bir sebep vardır. Bu anlatılanlar öncesinde gereken tedbirlerin alınmasına dönük bir ikaz olarak da değerlendirilebilir. Buna karşılık şiirde yer verilen olumsuz durumların şairin uykusunda bile zihnini meşgul ediyor olması, kuvvetli emarelerle görünür hale geldiğinin ve her an için gerçekleşme ihtimali bulunduğu habercisidir. Bu durumsa karamsar olmak için yeterlidir.

<i>Мен көрдiм қызыл гүлдi түсi кеткен,</i>	Ben gördüm, kırmızı gülü rengi solmuş,
<i>Тәнінен әлсiзденiп күшi кеткен.</i>	Bedeni halsiz kalıp kuvveti çekilmiş.
<i>Мағлұм бiр түйткiл болып көптен,</i>	Bilinen bir endişe olan çoktandır,
<i>Сол түйткiл қазiр оған келiп жеткен.</i>	Bu endişe şimdi ona gelip ulaşmış.

<i>Толып тұрған кеуделерi от пен жалын:</i>	Dolup duruyordu göğüslerine ateş ile alevi:
<i>Есiтiп тұра алмастай айтқан зарын.</i>	Duyulmuyordu anlattığı dertleri

<i>Аңғарттым бір-екі ауыз сөз мазмұнын, Білдіріп зарлаған соң маған халін.</i>	Açıkladım bir iki kelimeyle anlamını, Haber verip şikayetlendi o zaman bana halini.
<i>(...)</i>	<i>(...)</i>
<i>Қазақты намыс деген тентіреткен, Партия, дау мен жанжал түпке жеткен: Намыспенен жанына қайғы шашып, Егінін орсын енді, қолдан еккен.</i>	Kazak'ı şeref denen avare gezdirir, Parti, çekişme ile kavga kökünü kurutur: Şeref hırsıyla ruhuna endişe saçarak Ekinini biçsin şimdi, eliyle eker.
<i>Түсер деп сізге қана, көп жазбадым, Сонда да, тіпті, босқа тек жазбадым. Дәрмен жоқ іс өткен соң не шара бар, Құр ойбай пайда бермес деп жазбадым</i>	Düşer diye size üzüntü, çok yazmadım, Yine de, hatta, boş yere sadece yazmadım. Dermanı olmayan iş geçince ne çare var, Boş feryat fayda vermez diye yazmadım (Torayğırov, 2002: 59).

Torayğırulı'nın şiirlerinde karamsarlığa kapılmasına rağmen kötümserliğe düşmediğini göstermesi bakımından yine 1912 tarihli *Арманым/Hayalim* başlıklı şiir önemlidir. Şairin tüm insanlık adına kurduğu bencilliğin, eşitsizliğin, kötülüğün ve cahilliğin ortadan kalktığı bir dünya hayalinin gerçek olacağına yüreктен inanır. Şair Abay'a atıfla onun arzuladığı böyle bir dünya için umudun bulunduğunu savunur.

<i>Біз көрерміз, үміт бар, Тией бер осы халыққа. Озбырлық күш, ғұрыптар, Жасай бермес тарихта.</i>	Biz görürüz, ümit var, Yükleniver bu halka. Kaba kuvvet, âdetler, Yaşayamaz tarihte (Torayğırov, 2002:70).
--	---

Sultanmahmut Torayğırulı şiirlerinde ümitli olmak adına toz pembe tablolar çizmez. Realityi asla inkâr etmez. Onun karamsarlığı da realitye bu denli bağlı oluşundan doğmaktadır. Buna karşılık şair, realitye de teslim olmaz. Realitenin durumunu oldukça net bir biçimde tasvir ederken onu aşabilmek için hem bizzat çalışır hem de halkı bu konuda gayretli olmaya çağırır. Şairin karamsarlık ve ümit diyalektiği üzerinden realitye karşı direnme konusundaki örneğinin en somut örneklerinden birini de 1914 tarihli *Ендігі Беталыс/Sonraki Gidişat* adlı şiirinde görmek mümkündür. Buna göre şair, ümit ettiği zamanlara ulaşmak için gereken her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdır.

<i>Менде жоқ қажу деген, ашу деген, Тарығып болымсызға жасу деген. Ісіне құрт-құмырысқа ілтінатсыз, Ойымда тек сол белден асу деген.</i>	Bende yok yorulmak denen, öfke denen, Sıkıntılanıp karamsarlığa düşmek denen. İşini börtü böceğin bile umursamadan, Aklımda sadece bu sıkıntıyı aşmak denen... (Torayğırov, 2002: 99).
--	--

Kazak aydınlarının 1913 yılında Alaş Orda olarak adlandırdıkları hareketi başlatması da dönemin siyasi ve sosyal koşullarının sadece şahidi değil, etkin bir aktörü olan şairin ümidini artırır. Şairin ömrünün son döneminde samimiyetle bağlandığı Alaş Orda hareketi, XX. yüzyılın başında Kazak Türklerinin milli ve bağımsız bir devlet kurmak için başlattığı siyasi ve kültürel nitelikli bir aydınlanma hareketidir. 1905 yılında gerçekleşen ihtilalden

sonra ortaya çıkan görece özgürlük ortamında dinamikleri oluşan bu hareket; 1917 yılına kadar bir kültürlenme, aydınlanma çabası olarak sürer. Bu dönemde Torayğırulı'nın da eserleriyle içerisinde yer aldığı dergi ve gazeteler yoluyla halk ve aydınlar arasında fikir ve eylem birliği sağlanmaya çalışılır. 1917 yılında hareket Alaş Orda Partisi adıyla siyasi bir kimlik kazanır ve Kazak muhtariyetini ilan ederek özellikle din, dil ve toprak konusundaki sorunlara odaklanacak milli bir hükümet kurulur. Torayğırulı'nın manzumelerinde tanıtmaya çalıştığı Alihan Bökeyhan, Ahmet Baytursunulı ve Mircakıp Duvlatulı gibi isimler hareketin liderliğini yapar. Ancak yeni Sovyet Rusya Hükümeti önce bu milli hükümeti dağıtır, ardından da 1927-1928 yıllarında Alaş Orda hareketine destek veren aydınları *halk düşmanı* suçlamasıyla tutuklar. Neticede 1930'lu yıllarda Kazak kültürüne ve siyasetine önemli katkılar yapan aydınlardan bir kısmı idam edilirken bir kısmı da hapishane veya sürgünde ölür (Kınacı, 2017: 291-292).

Bu yıl kaleme aldığı ve tüm heyecanının izlerini taşıyan *Міне, Алақай!/İşte, Yaşasın!* adlı şiir kötü şeylerin yanında tutunulabilecek iyi şeylerin de olduğunu göstermektedir. Girişinde yine mevcut kötü durumun bir özetini yapan ve şiirin sonunda bildiği, beklediği bir yitiğini bulmuş gibi sevinen şair şiirinde şöyle seslenir:

<i>Жиырманшы ғасыр басында</i>	Yirminci asır başında
<i>Міне алланың панасы:</i>	İşte Allah'ın desteği:
<i>Бір жағынан ай туып,</i>	Bir tarafından ay doğup,
<i>Бір жағынан күн туып,</i>	Bir tarafından güneş doğup,
<i>Жарық көрді алашы!</i>	Aydınlık gördü halkı!
<i>Шолпаннан үміт тағы да:</i>	Şolpan'dan umut yine de:
<i>Біріксе елдің данасы;</i>	Birleşirse halkın bilgisi;
<i>Бұл үшеуі тізілсе,</i>	Bu üçü dizilse,
<i>Бейне қолдың саласы.</i>	Tıpkı kolun üç boğumu.
<i>Көңіл менен көзді ашып,</i>	Gönül ile gözü açıp,
<i>Алға сүйреп барасы;</i>	İleriye çekip götürecek;
<i>Бұл жарықтар барында,</i>	Bu aydınlar varken,
<i>Кім адасып қаласы?</i>	Kim yolunu şaşırır? (Torayğirov, 2002: 98).

Torayğırulı'nın şiirlerinde eş zamanlı duygu geçişleri ve karamsarlık ümit arasındaki gerilim onun şiir anlayışının esasını oluşturur. Okurunu uyanık tutmaya, mücadele etmeye çağıran şair, bu duyguların çatışmasından doğan huzursuzluğun insanları rahatsız etmesini ister. O, hiçbir zaman olup biteni öylece seyretmez; kimsenin seyretmesine de tahammül edemez. Torayğırulı 1914 yılında kaleme aldığı *Дүниедегі Қызықтың/ Dünnyadaki Eğlencenin* adlı şiirinde hayata sırtını dönmüş, her şeyden umudunu kesmiş karamsarlıkta en kötü noktaya savrulmuş gibidir.

<i>Дүниедегі қызықтың</i>	Dünnyadaki eğlencenin
<i>Бәрі де арам мен үшін.</i>	Hepsi de haram benim için.
<i>Дауасы жоқ бұзықпын,</i>	Dermanı yok yaramazım,
<i>Талпынбаймын ем үшін.</i>	Çabalıyamam derman için.
<i>Тосқаным – қабір құшағы,</i>	Beklediğim – mezar kucağı,

Қашан ол келіп құшады.

Ne zaman o gelip kucaklar (Torayğırov, 2002: 140).

Torayğırulı her ne kadar hayata ve dünyaya küstüğünü ve ölümü beklediğini söylese de hayatın kötülüğüne teslim olmaz. Kötümserliğe kapılmaz. Yine aynı yıl arkadaşından aldığı bir mektuba cevap olarak yazdığı ve *Келді хатың, мен шаршан/Гелди мектубун, бен yorulmuşken* dizeleriyle başlayan bir başka şiirinde içerisine düştüğü karamsarlık, bezginlik halini bir volkanın uyuması şeklinde tasvir eder. Ona göre bu volkan mutlaka kendisini toparlayıp uyanacak ve kendisini engelleyen her türlü yükten bir çırpıda kurtulacaktır.

Мысал етіп бұл жөнге

Misal olarak bu duruma

Көрсетейін мынаны:

Göstereyim şunu:

Қуаты күшті вулкандар

Kuvvetli, güçlü volkanlar

Сөнгендей біраз тұрады.

Sönmüş gibi biraz durur.

Өлүсіреп, әлсіреп,

Ölecek hale gelip halsizleşerek,

Түтіні кейде шығады.

Dumanı nadiren çıkar.

Бұлыққан сайын қуатты,

Düğümlendikçe kuvveti,

Бойына жиып нығады.

Boynuna toplayıp güçlenir.

Ол қуатпен атылды,

O kuvvetle atılır,

Кім қарсылық қылады?

Kim karşı çıkabilir?

Бетін жапқан тау-тастар,

Yüzünü kapatan kayalar, taşlar,

Быт-шыт болып сынады.

Paramparça olup dağılır (Torayğırov, 2002: 137).

Sonuç

Edebiyat sanatı ve bu sanatın en etkili türlerinden biri olan şiir, insanın dünyayı olduğu gibi kabullenemeyişinin etkisiyle varlık sahasına çıkar. Şiir; mevcut dünyanın eksik, kusurlu yanlarını kendisine has imkânlarla göstermesinin yanı sıra bu eksik ve kusurlu yanlara çözüm olabilecek bir teklifle de çıkar insanların karşısına.

Şiirin okuruna ulaşmak için kullandığı yegâne araç dil olmakla birlikte bu dilin aracılık ettiği duygu yükünün ne olduğu genellikle daha önemlidir. Zira şiir, şairin dile yedirdiği o duygusal muhtevayı yine şairin hedefindeki noktaya taşıyan bir vasıta olarak vardır. Şair kimi zaman korku, sevdâ, ayrılık, özlem gibi duyguları şiirinin biricik temi yapabileceği gibi kimi zaman da birkaç duygunun birlikte işlendiği de görülebilir. Bir şairin şiirlerinde birlikte işlediği duyguların birbirine zıt duygular olması da rastlanan durumlardandır.

Kazak edebiyatının modern döneminde eser veren Sultanmahmut Torayğırulı da şiirlerinde karşıt duyguları yaygın olarak işleyen şairlerdendir. Esasen bu durum şairin duygusal anlamda bir savrulma yaşamasından ziyade gerçekle olan sıkı bağından kaynaklanmaktadır. Sultanmahmut şiirlerinde yaşadığı dönemin gerçekliğini betimleyen realiteyi eğip bükmez. Onu değiştirmeye yahut örtmeye çalışmaz. Bu nedenle betimlemelerinde zamanın toplumsal, siyasal ortamının nahoşluğu nedeniyle karamsar bir tablo çizmeye mecburdur. Fakat gelecek tasavvurunda her şair gibi özgürdür. Sultanmahmut da inanmış bir insan olarak gelecekle ilgili değerlendirmeler yaparken ümitlidir.

Şairin sanat anlayışı gereği kaçınmadığı karamsarlık ve ümit diyalektiği esasında bir direniş, sorumlu bir itiraz, köhnemiş ve kötü durumda olan her şeye karşı bir meydan okumadır. Onları bir bir ifşa eden şair; gölgeli, bungun, can yakıcı olan bu gerçekliğin üzerine ümidin aydınlığı ile yürür. Okuruna bu tavrıyla örneklik hatta rehberlik etmek ister. Sultanmahmut Torayğırulı eşitsizlik, eğitimsizlik, yoksulluk kısılcığında yaşadığı kısacık ömründe ne bu olup biteni görmezden gelir ne de bir an bile ümit etmekten vazgeçer.

Kaynakça

- AKARSU, Bedia. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti. (2007). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BOZIMBAYKIZI SAİGY, Gülnar. (2015). "Ahmet Baytursınoğlu ve Kazak Ceditçiliği". *TEKE Dergisi*, S. (4)1, s. 189-193.
- CEVİZCİ, Ahmet. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- ERGÜN, Mustafa ve ÇİFTÇİ, Barış. (2007). "Türk Dünyasının İlk Ortak Eğitim Reformu: Usul-ü Cedit Hareketi". *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri*. (Ed.: Fikret Türkmen, Gürer Gülsevin), s. 1-15, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- KAPAĞAN, Enver. (2015). "Alaş Orda Partisinin Kazak Aydınlanmasına Etkisi." *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, S. (7)1, s. 253-265.
- KARAKOÇ, Sezai. (1997). *Edebiyat Yazıları I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KENCEBAEV, Beysembay. (1957). *Sultanmahmut Torayğırov-Ömiri men Tvorçestvosı*. Almatı: Qazaqtñ Memlekettik Kórkem Ádebiyet Baspası.
- KENCEBAEV, Beysembay. (2002). "Sultanmahmut Torayğırovtñ Ömiri Men Şığarmaşılığına Şoluv". *"Ulı Tulğalar" Ğilimiy-Ğumırnamalıq Seriyası - Dávır Aqını Sultanmahmut Torayğırov*. (Ed.: Bateş Aytbayulı), Almatı: Ortalıq Ğilmiy Kitaphana, s. 8-29.
- KINACI, Cemile. (2017). "Kazak Türklerinin Millî Hareketi Alaş Orda ve Adı Tarihten Silinmeye Çalışılan Alaşçı Kazak Aydını: Koşmuhambet (Koşke) Kemengerulı". *Atsız Armağanı II*. (Yay. Haz.: Sadettin Yağmur Gömeç). Ankara: Altınordu Yayınları.
- KİYRABAEV, Serik. (1993). "Aqın Tağdırı". *Sultanmahmut Torayğırov*. (Ed.: B. Asanbaev), Eki Tomdıq Şığarmalar Ciynağı. Almatı: Ğılım Baspası.
- KUNANBAYEV, Abay. (2020). *Şiirler*. (Çev.: Zafer Kibar), Ankara: SFN Baskı.
- KUNDAKCI, Mustafa ve BACAKLI, Yılmaz. (2019). "Şakerim Kudayberdiulı'nın Şiirlerinde Düşünme Hâlleri". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, S.3, s. 2229-2242.
- ÖZDENÖREN, Rasim. (2017). *Edebiyat ve Hayat*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZEL, İsmet. (2016). *Şiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul: TİYO Yayınları.
- TİMUÇİN, Afşar. (2004). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin. (2011). *Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin. (2016). *İsyân Ahlâkı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TORAYĞIROV, Sultanmahmut. (2002). *Şığarmaları I*. Almatı: Cibek Colı.
- TORAYĞIROV, Sultanmahmut. (2003). *Şığarmaları II*. Almatı: Cibek Colı.
- UMRAN, Sedat. (2004). *Şiirde Metafizik Gerçek*. İstanbul: İz yayıncılık.

WELLEK, René ve WARREN, Austin. (2019). *Edebiyat Teorisi*. (Çev.: Ö. Faruk Huyugüzel), İstanbul: Dergâh Yayınları.